

МАРИНА ШКВИРЯ

РІК ІЗ ЖИТТЯ
ЛІСОВОГО
КОТА

© фото Олег Словесний

У травні, коли ліс починає вкриватися яскравим зеленим листям, а навкруги вирує сезон народження та вигодовування дитинчат і пташенят, на світ з'являється пухнастий звір. Він ще зовсім малий, сліпий та безпомічний, але він майбутній хижак – лісовий кіт. Ця подія може відбутися в Карпатських гірських лісах на висоті десь до 800 м над рівнем моря, а може – у плавнях пониззя річки Дністер, або ж у балках та дубових і змішаних лісових масивах Поділля. Наш герой та його брат чи сестра (найчастіше у виводку двоє-троє кошенят, хоча буває й більше) можуть народитися в ду-плі старого дерева, під хмизом, у скелястих розколинах.

Кошенята розплющують очі, коли їм виповнюється тиждень-півтора. Але залежати від матері-кицьки вони будуть ще довго. Спочатку малята чекають її з полювання у лігвищі, потім обережно виходять зі схрону, граються, пізнають навколишній світ. Кицька приносить їм ще теплу здобич, аби вони побачили, як виглядає їжа дикого кота. Кошенята граються і з'ясовують, хто з них головний. Такі ігри – репетиція дорослого життя, бо саме ці комплекси рухів знадобляться кошенятам для пошуку, вичікування та переслідування здобичі, для спілкування з протилежною статтю та бійок між самцями у сезон спарювання. Але поки що до цього далеко, і мати супроводжує малих, а у разі небезпеки подає різкий сигнал, щоб вони встигли зачaitись і сиділи дуже тихо. Самі кошенята далеко від лігвища не відходять, бо легко можуть стати здобиччю хижого птаха, куниці, лиса чи людей.

Так, особливу небезпеку становлять саме люди. Зокрема у Вінницькій області автор неодноразово реєструвала випадки, коли лісничі напередодні зими заготовляли хмиз, а навесні розчищали ліс та вивозили купи спіляних гілок, а під ними знаходили кошенят.

Лісові кошенята надзвичайно красиві, ефектні, тож люди забирали їх додому, сподіваючись виростити хатнього улюбленця. Однак здебільшого тварини гинуть від ві-

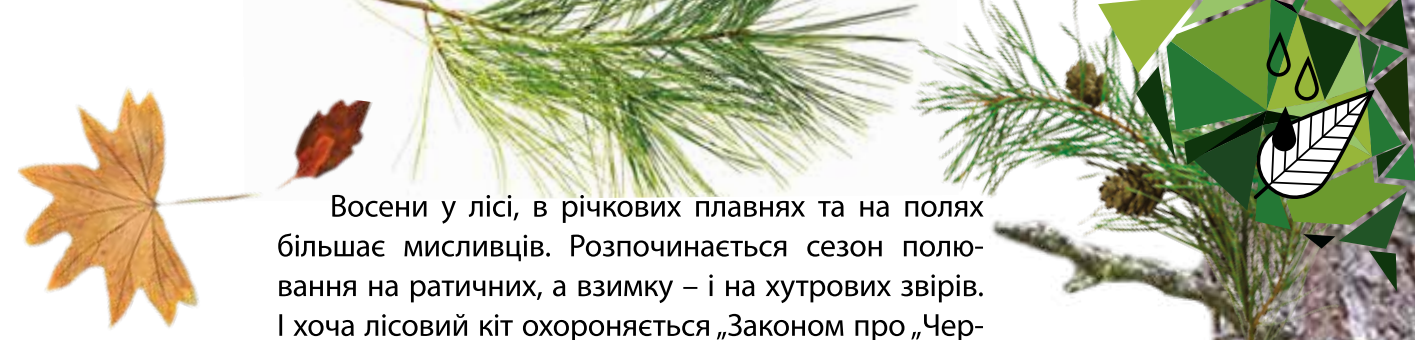
русних захворювань, які передаються їм від свійських котів. Часто втікають. Адже ручними вони не стають ніколи. Навіть якщо їх виховує домашня кицька, вони не дуже толерантні до людей, псів, свійських котів та птахів.

Проте нашому кошеняті пощастило. Разом з усім виводком воно щасливо дожило до осінніх днів. Хутро котика стало густим за рахунок підшерстя, за розмірами він уже схожий на дорослого дикого kota, принаймні маму наздогнав, на відміну від сестрички (самиці суттєво дрібніші за самців). Він вже навчився полювати самостійно. Щоправда, не завжди успішно. То промахнеться у стрибку на мишу і смішно гепнеться через голову посеред поля, то кігті не втримають гілку, і пташка втече, а наш герой піймає облизня. Та потроху накопичує досвід, і мати уже не так потрібна.

Кицька виховує дитинчат сама. Самці не беруть участі у вихованні молодняка: хіба що перестрінуть ненароком на лісових стежинах своє потомство, та й розійдуться. Індивідуальна ділянка дорослого самця зазвичай більша, ніж у самиці і може перетинатись з ділянками не однієї, а двох, а то й трьох самиць. Але про вірних дружин і подруг коти згадують лише у сезон розмноження – у лютому.

І наш молодий кіт не сумує за повною родиною, бо має чим зайнятися – освоює територію індивідуальної ділянки матері. Він вчиться запам'ятовувати, якою стежиною пройти зранку до поля за мишами так, щоб зайвий раз не перестріти лисицю, що теж там полює. Він уже знає, де можна підійти до річки і не загрузнути лапами у глині та мулі, який збовтують дурні кабани та олені, які постійно товчуться біля потічків. А ще він вчиться уникати небезпеки.

Восени у лісі, в річкових плавнях та на полях більшає мисливців. Розпочинається сезон полювання на ратичних, а взимку – і на хутрових звірів. І хоча лісовий кіт охороняється „Законом про „Червону Книгу України“, мисливські пси той закон не читають, так само, як і звичайні безпритульні сірки та барбоси, що снують навколо селищ у пошуках здобичі. Дуже багато котів гине у пащах собак. Та й мисливці нерідко стріляють у лісового kota, плутаючи його з безпритульним, або ж заради влучного пострілу чи можливості зробити опудало і продати його в якийсь „автентичний“ шинок при дорозі.

А є небезпека, якої не уникають – обробка сільськогосподарських полів токсичними речовинами проти шкідників. Гризунів, які харчуються з таких полів, поїдають і гинуть від отруєння птахи, борсучки, лисиці, їжаки, свійські тварини та лісові коти.

Але нашого kota то все не зачепило. Настала перша в його житті зима. Глибокий сніг укрит все навколо. Це примусить котів спускатися нижче, якщо вони живуть у горах, або ж уникати відкритих просторів з вітрами, що неприємно дмуть у вушка. Наш кіт уже дорослий. Його маса досягла 7 кг. Його лапи залишають величезні круглі відбитки на сніговому покриві. Наче маленька рись пройшла! Кігтів на відбитках не видно, адже він їх випускає хіба що тоді, коли послизнеться. По спині тягнеться темний

ремінь, на пухнастому хвості „поліном” є кілька кілець. Вуха розташовані досить далеко одне від одного, як у деяких екзотичних порід свійських котів. Красень! І він готовий шукати свою долю. Але не на ділянці матері, бо можна, по-перше, від батька поза вуха отримати. А по-друге, природа так задумала, щоб генетичне різноманіття забезпечувалося униканням інбридингу (близькородинного схрещування). Тож він вже давно почав шукати нові території. Нова земля – це нові труднощі. Треба знову все дослідити, вивчити, запам’ятати, знову маркувати свою територію. Коти роблять це за допомогою сечі і спеціальних залоз, розташованих біля хвоста й на голові.

І ось його маркувальну активність помічено! По його слідах пройшлася і залишила свій приємний запах молода і симпатична кішечка! Вже майже середина лютого, і наш кіт відчуває справжню бурю нових незвіданих емоцій та гормональних змін. Він не розуміє, що вступає у найважливішу фазу свого молодого життя – перший сезон розмноження.

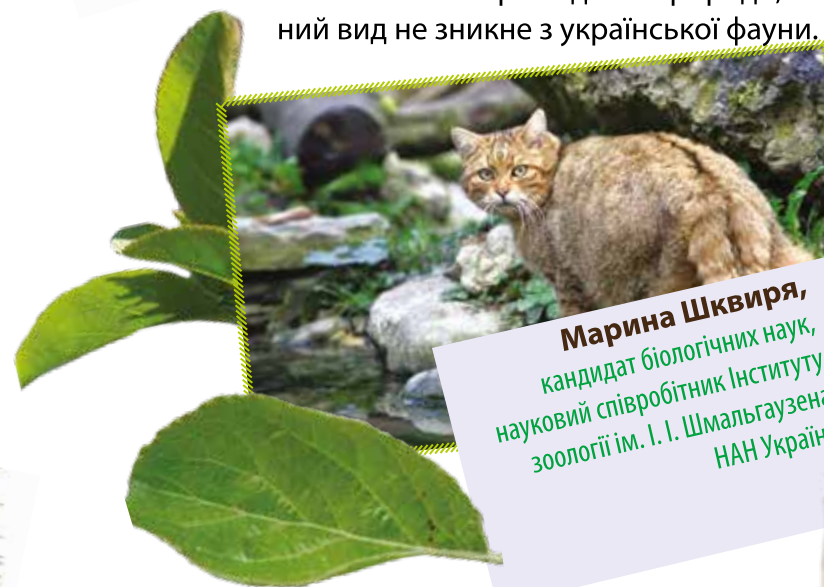
А у котячих так вже ведеться, що своє право на „другу половинку” треба вибороти. Територія та її господиня сподобались старшому і більш досвідченому самцю? Конфлікту не уникнути! Самці зустрілися, стали навпроти. Набундючилися, притиснули вуха, настовбурчили шерсть та намагаються здаватися більшими, ніж є насправді. Чи знаєте ви, яка головна ознака котячої бій-

ки? Звісно, знаєте. Голосне нявчання, ричання і „березневі котячі пісні”. Бійка триває недовго. А от демонстрація намірів – то найголовніше. Та зненацька інший самець розвернувся і чкурнув. Хтозна – може, не так вже й сподобалася самичка, а може старий мав свіжу рану. Хижаки часто травмуються, а інколи й гинуть, адже їхнє життя – це постійний ризик.

От і склалася наша пара. Після сезону спарювання кіт та кішка розійдуться кожен своєю дорогою, але їхні території проживання будуть перетинатися. Тож на початку кожного нового сезону розмноження їхній „гостьовий шлюб” оживатиме з новою силою.

Наш красень проживе 13–15 років. Можливо, й більше, адже в зоопарках коти інколи живуть і 20 років. Проте у дикій природі життя kota коротше. Його рід продовжать кошенята. А якщо ми залишимо їм хоч трохи дикої природи, то цей чудовий червонокнижний вид не зникне з української фауни.

Марина Шквиря,
кандидат біологічних наук,
науковий співробітник Інституту
зоології ім. І. І. Шмальгаузена
НАН України

